

Vicent Andrés Estellés:*Obra periodística.*

Edició i pròlegs de Víctor Mansanet i Emili Casanova. Paiporta: Comercial Denes, 2003 (Denes Bàsica; 6), ISBN 84-95802-52-X, 292 pàgs.

La col·lecció *Bàsica* de Denes presenta un recull que s'ha de considerar fonamental des del punt de vista dels estudis literaris contemporanis al País Valencià: la tasca periodística del poeta Vicent Andrés Estellés. Els manuals d'història de la Literatura Catalana fan una reiterada referència al paper que va jugar en Estellés el treball de periodista, des dels seus inicis en el periòdic *Las Provincias* fins al seu acomiadament en plena Batalla de València, quan els sectors de la ultradreta van voler fer del diari el seu òrgan de divulgació social enfront de l'anomenat perill catalanista. Res de més profit, en aquests dies en què la història marca els seus capricis cíclics, per fer memòria d'una de les víctimes d'aquella inquisició.

Sovint hem llegit estudis sobre la influència d'aquest episodi biogràfic en la poesia estellesiana. Els magnífics treballs de Ferran Ferrando i de Dominic Keown així ens ho mostren; però fins el moment no havíem tingut oportunitat de comprovar com era el dia a dia del periodista a través dels seus textos.

El versos signats amb el pseudònim "Roc" apareixien a diari en les pàgines del periòdic des dels cinquanta (1959) fins als setanta (1974) sota el títol "Bon dia". És a dir, els valencians vam poder seguir un Estellés diferent, un observador de la quotidianitat irònic i popular. És ben cert que les gasetilles de l'Estellés ratllaven la frivolitat o l'anecdolari pel que feia a la

temàtica, però transpiraven actualitat i permetien “llegir entre línies” i en valencià.

A més de l'edició dels versos de Roc, Casanova i Mansanet afegeixen alguns dels reportatges i textos assagístics que Estellés va realitzar durant els anys seixanta i setanta. La tria és ben representativa: els viatges a Hamburg i a la Costa Brava ens aproximen al períple europeu i al contrast de cultures que va copsar el poeta, de les impressions del qual s'extreuen pinzellades que arriben a donar la gènesi d'algun dels seus poemaris, com ens hem dedicat a explicar en un altre lloc.¹

L'edició i l'estudi dels textos periodístics de l'autor de Burjassot aporta al camp de la filologia i del periodisme, com anem dient, una visió històrica necessària perquè fins el moment la notícia d'aquesta etapa vital d'Estellés ens havia arribat per referència o per alguna citació esporàdica dels textos. Ara bé, quan ens acostem al volum ens adonem de com va ser el quefer quotidià de l'autor, quina relació va mantenir amb la societat valenciana dels anys més difícils de la dictadura i com va anar acostant-se a un sector d'intel·lectuals i d'escriptors molt concret.

Tot i que el recull no és total, perquè prescindeix d'alguns texts escrits en espanyol –sobretot dels reportatges de la darrereria dels cinquanta i dels primers seixanta–, ens serveix per adonar-nos dels trets que defineixen el periodista i com alguns d'ells perviuen en el poeta.

Dels dos pròlegs que obren el volum, el primer està dedicat a donar una perspectiva històrica d'Estellés al si del periodisme valencià. Fa una repassada pels antecedents i explica la tasca de l'autor en el diari; com s'ocupava de notícies varies, sobretot d'alguns reportatges i de crítica literària i cinematogràfica. Des d'aquesta òptica, Mansanet ens explica els inicis de l'amistat amb Sanchis Guarner i amb Fuster. També ho fa sobre les relacions personals del poeta amb Martí Domínguez i la fidelitat que sempre li va professar, defensant-lo de l'enveja i de la rancúnia amb què Ombuena, director des del 58, el va atacar.

El paper de redactor en cap d'Estellés durant la llarga temporada que va des d'aleshores fins al seu acomiadament explica algunes de les opcions del periòdic durant uns temps bastant foscos; sobretot allò que es va anomenar “la primavera de *Las Provincias*”, etapa de major aperturisme cap a la societat valenciana i de relació propera amb la intel·lectualitat.

1 Piquer, Adolf (2004): “Mirar amb els ulls del cronista. El periodisme de Vicent Andrés Estellés”, en: Carbó, Ferran / Balaguer, Enric / Meseguer, Lluís (ed.): *Vicent Andrés Estellés*, València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (col. Simposia Philologica; 9), 248–273.

Mansanet ens explica els vincles amb la llengua. De fet, destaca la presència de les gasetilles com l'única manifestació en català –junt amb “El món per un forat” de Milo en el *Levante*– que es donava al periodisme valencià de la postguerra. A partir d'unes buscades concomitàncies amb el poble gal·lès, Mansanet s'endinsa en l'anàlisi d'alguns textos de l'autor de Burjassot fent ortodoxes aplicacions de manuals a l'ús, en un intent de veure fins a quin punt els versos d'Estellés al diari estaven estructurats. De fet, assenjala alguns dels camins del que podria resultar una anàlisi de l'estratègia textual vista des de l'òptica pragmàtica.

Fet i fet, d'aquest estudi introductorí destaquem que ens refresca la memòria amb un seguit de dades i posa fil a l'agulla del que va ser la figura històrica de l'Estellés periodista.

El segon pròleg, escrit per Emili Casanova, porta per títol “Vicent Andrés Estellés: versaire i comunicador”, justifica l'organització de textos del poeta en aquest volum. En segon lloc fa una enumeració de fets i publicacions concretes que demostren l'evolució de trets d'estil i continguts. No podia ser d'una altra manera, el treball continu i incansable d'Emili Casanova ens mostra una capacitat organitzativa i documental que enriqueix l'aportació de textos de la publicació. En l'anàlisi dels versos de Roc, Casanova destaca l'estil dialogat, col·loquial, humorístic que es feia ressò de notícies del moment. Fins i tot aporta les opinions de Josep Giner sobre els primers poemetes escrits pel nostre autor. De fet, Emili Casanova assenjala com la llengua del primers versos va anar polint-se progressivament.

Pel que fa a les proses estellesianes en el diari, el pròleg es deté en assenyalar les relacions contextuais, sobretot en un temps en què la censura va permetre publicacions en valencià, moment en què Estellés va tractar els temes que realment li preocupaven amb una mica més de llibertat.

L'edició és una selecció que ha defugit de presentar els textos més trivials i repetitius. Hi ha, pel contrari, alguns ben representatius de la tendència popularitzant dels escrits de Roc: aquells que fan referència al món festiu i local, les evocacions dels menjars, les queixes sobre infraestructures locals. Exemples en són aquells on es queixa de la ferum dels clavegueram (pàg. 66) o de determinades obres públiques. A més, no es poden deixar de banda els casos d'ironia i d'humor en què l'autor deixa anar observacions sobre qüestions populars en el seu moment, l'ampli ventall d'anècdotes locals que cobria amb els seus versos i, sobretot, l'evocació de les tradicions i del passat que, com ja hem assenyalat, reapareixen en bona part de la lírica estellesiana.

Malgrat la profusió d'anècdotes i de comentaris sobre fets molt concrets, tampoc manca la referència a un determinat sentit cívic del poeta. Així es mostra en aquells versos que recorden efemèrides que l'oficialitat passava per alt. És el cas dels aniversaris de fets relacionats amb la història de la cultura catalana al País Valencià, els records als autors del XV i als coetanis del mateix poeta, tot amb una defensa i afirmació de la llengua que sol ser constant, així ho fa ressenyant, per exemple, els homenatges a Escalante (p. 176). La relació de la festa d'Elx o de la Madalena de Castelló tampoc escapen a les paraules de Roc, que recorre les terres valencianes i en dóna testimoni, des del Penyal d'Ifac (p. 200) fins a l'Horta (p. 202). Hi ha les necrològiques sobre els personatges admirats; és el cas de López Chavarri (p. 205), Bayarri i altres.

Tot plegat, la recopilació dels textos periodístics d'Estellés és una obra necessària que fins al moment s'havia deixat una mica de banda.

La publicació conclou amb un epíleg de Vicent Salvador sobre l'obra en prosa de l'autor. Per a Salvador, l'exercici periodístic d'Estellés és comparable a la tasca de musculació dels atletes. Es tractaria, en definitiva, d'observar quin és el procés de preparació –la cuina de l'escriptura– per a una tasca artística en l'ús del llenguatge. En aquest sentit és important destacar que, com ha vist molt bé Salvador, es tracta del procés de formació de l'estil literari. En conseqüència, és cabdal tenir en compte l'Estellés prosista a l'hora de fer una valoració del poeta.

També ho és, no hi ha dubte, considerar-lo dins dels models lingüístics que la col·lectivitat pot tenir com a referent. Estellés va ser un escriptor que es va preocupar d'anar corregint i treballant la llengua. En aquest sentit és aprofitable com a guia d'usos d'un valencià que, tot i que col·loquialitzat, no va perdre la dignitat. Tota una lliçó de periodisme, si es vol, per als amics de la vulgarització i del castellanisme que recorren les pàgines i les pantalles dels mitjans valencians actuals, més propers al sàinet que al model culte.

L'epíleg rescata una nota transcendental en la història de la crítica sobre l'autor. Es tracta de les apreciacions que Josep Pla va fer a propòsit del poeta; aquelles notes en què assenyalava la qualitat de prosista que escrivia en vers.

L'apreciació lúcida del crític és el fonament a partir del qual es pot construir un estudi crític sobre Estellés. És a dir, no hi ha gaire distància entre l'Estellés poeta i l'Estellés periodista, sobretot si ens fixem en determinats recursos d'estil; més encara si ho fem en la voluntat de crònica que s'arrossega en tota la poètica estellesiana.

El treball de Salvador deriva cap a l'anàlisi de la prosa de to memoria-
lístic que està, si cap, més pròxima a la poètica. Això es deu a diverses
raons: la consciència del prosista arrecerat en el "jo", l'autobiografisme que
se'n deriva, la fraseologia col·loquial de veïnatge estret amb Bernat i Val-
doví, la hipèrbole exclamativa tan sovintejada en tots els terrenys expres-
sius de l'autor, fins i tot els finals anticlimàtics d'alguns escrits.

Però si hi ha un punt on destaca l'escriptura estellesiana, i que Salvador
ha seguit d'una manera ben encertada, és la qualitat de la metàfora com a
tret determinant de l'autor. La metàfora d'Estellés va des del patetisme més
cruel, referit a aspectes com ara la mort, fins a un toc sarcàstic, com mostra
un fragment citat a l'epíleg: "Disculpeu-me, vull dir, pel fet de continuar
viu, amb tantes matadures." (PB: 27).

A més, aquesta aportació crítica sobre la prosa de l'escriptor de Burjas-
sot té un mèrit inqüestionable: la valoració crítica. Salvador no s'està de
posar el dit a la nafra i esmentar els inconvenients d'alguns textos de
l'escriptor. Llevat d'alguns escrits esporàdics, pocs havien advertit dels
errors en què va incórrer Estellés amb les seves prosas –potser *El coixinet*
seria el més representatiu– sense que això serveixi perquè el crític menys-
tingui la qualitat de l'escriptor. És més, la conclusió o "coda" que inclou
Vicent Salvador és tota una invitació a la reflexió. Fent un paral·lisme
amb els homes que van signar les normes del 32, refereix la necessitat que
l'Estellés, com aquells, sigui considerat com a model dins d'una societat –la
valenciana– que tendeix a degradar la llengua en funció d'uns interessos
foscos.

Adolf Piquer (Salamanca)